

Η έννοια της ελευθερίας και της ισότητας στον Αριστοτέλη και τον Κορνήλιο Καστοριάδη

Οικονόμου Αναστασία, Δρ. Φιλοσοφίας

Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης Δυτικής Αττικής

oikonomounatasa1@gmail.com

Στα *Πολιτικά* του Αριστοτέλους, οι αρχές της ελευθερίας και της ισότητας, αποτελούν δύο βασικούς όρους που συνδέονται άμεσα με την έννοια του πολίτη. Σύμφωνα με το φιλόσοφο, ως ελευθερία ορίζεται α) η δυνατότητα όλων των πολιτών να ασκούν διαδοχικά την εξουσία (*Πολιτικά*, Z1, 1317b 2-3), β) η επιλογή τους να ζουν όπως θέλουν. Τον ορισμό αυτό της ελευθερίας φαίνεται να αποδέχονται οι υποστηρικτές της δημοκρατικής πολιτείας. Η έννοια της δημοκρατικής ελευθερίας, ως ίσης συμμετοχής όλων των ελευθέρων στην άσκηση της κυβερνητικής εξουσίας, υπόκειται σε κριτική από τον Αριστοτέλη, ο οποίος πρεσβεύει ότι η άκρατη δημοκρατία αντιτίθεται προς το κοινό συμφέρον, αφού ορίζει κακώς την ελευθερία (*Πολιτικά*, E9, 1310a 26-28).

Η ισότητα είναι η αναγνώριση ίσων δικαιωμάτων σ' ό,τι αφορά στη συμμετοχή των πολιτών στη διακυβέρνηση της πόλεως. Ο Σταγειρίτης διατείνεται πως υπάρχουν δύο είδη ισότητας, η ισότητα ως προς την ποσότητα και η ισότητα ως προς την αξία (*Πολιτικά*, E1, 1301b 32 κ.ε.). Η δημοκρατία θέτει ως ύψιστη αρχή την αριθμητική ισότητα που συνεπάγεται την ισονομία, την ισοτιμία της ψήφου και την ισότητα των ευκαιριών για την ανάδειξη των πολιτών στα δημόσια αξιώματα. (*Πολιτικά*, Z1, 1318a 7-10). Ο Αριστοτέλης αναφέρει επίσης πως η έννοια της ισότητας ερμηνεύεται με διαφορετικό τρόπο από το κάθε πολίτευμα, σύμφωνα δηλαδή με τους ιδιαίτερους στόχους και τα συμφέροντά του. Η παρερμηνεία αυτή καθίσταται επικίνδυνη για το πολίτευμα, γι' αυτό ο φιλόσοφος προτείνει «σε άλλα να χρησιμοποιούμε την αριθμητική ισότητα και σε άλλα την κατ' αξίαν» (*Πολιτικά*, E1, 1302a 8-9). Η εφαρμογή του «κατ' αξίαν ίσου, σημαίνει ότι οι βέλτιστοι ασκούν την εξουσία και λαμβάνουν τις αποφάσεις (*Πολιτικά*, Γ13, 1284b 25-34).

Ο Κορνήλιος Καστοριάδης, έχοντας επηρεαστεί από την αριστοτελική πολιτική φιλοσοφία, θεωρεί ότι η ελευθερία και η ισότητα είναι έννοιες αλληλένδετες, των οποίων η επίτευξη επιδιώκεται παράλληλα (*Χώροι του ανθρώπου*, σ. 214). Για το σύγχρονο στοχαστή, η ισότητα αφορά στη δυνατότητα ίσης συμμετοχής όλων στη θέσμιση της κοινωνίας – όπως άλλωστε πίστευε και ο Αριστοτέλης – ενώ η ελευθερία στη δυνατότητα αμφισβήτησης και επιλογής των νόμων (*Οι ομιλίες στην Ελλάδα*, σ. 121).

Ο φιλόσοφος επισημαίνει ότι στη σύγχρονη πραγματικότητα δύσκολα μπορεί να επιτευχθεί η πολιτική ισότητα από τη στιγμή που υπάρχουν οικονομικές ανισότητες. Έτσι οι άνθρωποι οι οποίοι έχουν στα χέρια τους την οικονομική δύναμη, θα τη μετατρέψουν και σε πολιτική δύναμη, με αποτέλεσμα να δημιουργείται μια πολιτική ολιγαρχία, καθώς οι πολλοί υποτάσσονται στη βούληση των ολίγων. Κατά συνέπεια, περιστεύεται και η ελευθερία των πολλών, αφού μόνο θεωρητικά καλούνται ελεύθεροι πολίτες, ενώ στην ουσία καθίστανται σκλάβοι των οικονομικά ισχυρών (*Οι ομιλίες στην Ελλάδα*, σ. 122).

Ο Καστοριάδης συσχετίζει την ισότητα με τη δικαιοσύνη και συμφωνεί με την άποψη του Αριστοτέλους ότι θα πρέπει να αναγνωρίζονται και να εφαρμόζονται και οι δυο ισότητες, η αριθμητική και η γεωμετρική ή αναλογική (*Χώροι του ανθρώπου*, σ. 227). Επιπλέον, συνδέει την ελευθερία και την ισότητα με την αυτονομία, αφού η τελευταία προϋποθέτει την ικανότητα των ανθρώπων να αυτοκυβερνώνται και αυτό γίνεται μόνο όταν όλοι οι πολίτες συμμετέχουν εξίσου στη διακυβέρνηση των κοινών υποθέσεων.

Βιβλιογραφία

Aristotle Politics, Books III and IV, translated with introduction and comments by R. Robinson, Oxford, 1962.

Aristotle Politics, Loeb Classical Library, translated by H. Rackham, Harvard University Press, vol. XXI, London, First publ. 1932, Reprinted 1990⁸.

Αριστοτέλους, *Πολιτικά*, W. D. Ross, Oxonii e Typographeo Clarendoniano, First published 1957, Last published 1962.

Καστοριάδη Κ., *Χώροι του ανθρώπου*, μτφρ. Ζήσης Σαρίκας, εκδ. Ύψιλον, Αθήνα 1995.

Καστοριάδη Κ., *Ανθρωπολογία, Πολιτική, Φιλοσοφία*, εκδ. Ύψιλον, Αθήνα 2001.

Καστοριάδη Κ., *Η αρχαία ελληνική δημοκρατία και η σημασία της για μας σήμερα*, εκδ. Ύψιλον, Αθήνα, 1999.

Καστοριάδη Κ., *Η ελληνική πόλις και η δημιουργία της δημοκρατίας*, Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, Αθήνα, 1993.

Καστοριάδη Κ., *Οι ομιλίες στην Ελλάδα*, επιμ. Μ. Κυρτζάκη, εκδ. Ύψιλον, Αθήνα 1990.

Καστοριάδη Κ., *Στανροδρόμια του λαβύρινθου*, μτφρ. Ζήσης Σαρίκας, εκδ. Ύψιλον, Αθήνα 1991.

Οικονόμου Α., *Οι επιδράσεις της φιλοσοφίας του Αριστοτέλους στο έργο του Κορνήλιου Καστοριάδη*, διδακτορική διατριβή, Αθήνα 2015.

Οικονόμου Γ., «Πολιτεία και παιδεία του Αριστοτέλη», *Φιλοσοφία και Παιδεία*, τεύχος 7, Ιανουάριος 1997.

Οικονόμου Γ., *Η άμεση δημοκρατία και η κριτική του Αριστοτέλη*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2007.

Τάση Θ., *Καστοριάδης*, εκδ. Ευρασία, Αθήνα 2007.